

# TAIDE VAATTEESSA, VAATE TAITEESSA

Marissa Purje

Opinnäytetyö  
Toukokuu 2010

Kulttuuri  
Vaatetusalan koulutusohjelma



JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU  
JAMK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tekijä(t)  PURJE, Marissa	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 24.05.2010
	Sivumäärä 27	Julkaisun kieli suomi
	Luottamuksellisuus ( ) saakka	Verkkojulkaisulupa myönnetty ( X )
Työn nimi TAIDE VAATTEESSA, VAATE TAITEESSA		
Koulutusohjelma  Vaatetusalan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) BONCAMPER, Irma		
Toimeksiantaja(t)		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää muodin ja taiteen yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia. Tutkimus keskittyy tarkastelemaan muotia taidemaailman näkökulmasta, sekä myös esteettisten ja psykologisten teorioiden pohjalta. Tutkimusmenetelmänä opinnäytetyössä oli selvitys. Ongelmana oli muodin ja taiteen olemuksen yleinen määrittely, ja miten ne mielletään. Käsitykset siitä mitä muoti oikeastaan on tai voisi olla, ja mitä sillä kukin itse käsittää, on hyvin laaja. Tutkimuksessa tarkasteltiin joitakin esitettyjä käsityksiä siitä.</p> <p>Tutkimuksessa selvitettiin miten esteettisyys, taiteellisuus ja teoksellisuus ilmenevät pukeutumisessa. Tutkimuksessa selvitettiin myös luokitellaanko pukeutuminen, muoti ja vaate taiteen piiriin vai ei, ja mikä vaatteesta tekee taiteen. Tutkimus pohtii miten vaatteen merkitys muuttuu sen ollessa esillä eritilanteissa ja erilaisissa miljöissä. Tutkimuksessa käytettiin lähteinä muoti-, vaate- ja taideteollisuuden kirjallisuutta.</p> <p>Työssä tuli ilmi kuinka muoti ja taide mielletään eri piireissä. Muoti liitetään yleisimmin pukeutumiseen, joten eri aspektista käsiteltyä aihe saa aivan eri olemuksen. Taiteilijat ja muodinluojat saavat innoitusta samoista lähteistä, ja molemmat ottavat vaikutteita ajan ilmiöistä. Jokainen yksilö päättää itse mikä on taidetta. Tutkimuksessa annetaan eri vaihtoehtoja mieltää taidetta ja muotia, sekä mikä taideteos itsessään on. Tutkimuksessa huomioidaan eri tutkijoiden ajatuksia taiteen ja muodin symbioosista, ja niiden merkityksestä yhteisössä. Tutkimuksessa tuli ilmi, kuinka monitahoinen ja paljon eriäviä mielipiteitä herättävä aihe on. Toisaalta väärää vastausta tai vääränlaisia mielipiteitä aiheesta ei ole, vaan lopputuloksia on yhtä paljon kuin on tutkijoitakin.</p> <p>Opinnäytetyön tutkimustuloksia voidaan hyödyntää muun muassa suunnittelutyössä, vaatetusalan opinnoissa ja taiteen tutkimuksen opinnoissa.</p>		
Avainsanat (asiasanat)  muoti, taide, vaate, esteettisyys, taiteellisuus, kulttuuri, pukeutuminen, taideteollisuus		
Muut tiedot		

Author(s)  PURJE, Marissa	Type of publication Bachelor's Thesis	Date 24.05.2010
	Pages 27	Language Finnish
	Confidential  ( ) Until	Permission for web publication ( X )
Title ART IN FASHION, FASHION IN ART		
Degree Programme  Degree Programme of Fashion and Clothing		
Tutor(s) BONCAMPER, Irma		
Assigned by		
<p>Abstract</p> <p>The aim of the thesis was to explore the similarities and differences between fashion and art. More specifically, the study analysed fashion from the vantage point of art and on the basis of theories of aesthetics and psychology. The reference material included literature on fashion, clothing and art industries.</p> <p>The key questions were: What shape and role do aesthetics and artistry play in clothing, and on what criteria can a clothing item be regarded as a piece of art in its own right? Do fashion and art fall in the category of "art" or not? How does the meaning, essence or status of a garment vary as contexts and milieus change? People are accustomed to seeing certain things in certain environments, and when this somewhat fixed image or idea is questioned, they are forced to reassess their views and perceptions.</p> <p>Through a qualitative analysis of the subject matter, the study describes how fashion and art are perceived in different contexts and among different groups of people. Artists and fashion designers draw their inspiration from similar sources and are fundamentally affected by the cultural and social phenomena of the present.</p> <p>As there exist no established criteria, it is for each individual to decide what is and is not art in their opinion. The present study introduces some ways in which fashion and art may be understood and conceptualised, how their symbiosis may be conceived, and what role they play in the social community. Art is indeed a multifaceted, diverse and controversial subject. Nevertheless, there are no wrong answers or positions: each person or researcher is entitled to have his or her personal opinion.</p> <p>The findings of the study may be of use for design and planning work, as well as in the teaching of fashion and art studies.</p>		
Keywords aesthetics, fashion, garment, art, artistry, culture, beauty, industrial art		
Miscellaneous		

# SISÄLTÖ

<b>1 JOHDANTO .....</b>	<b>6</b>
1.1 Johdatus aihealueeseen .....	6
1.2 Tutkimusongelma .....	7
1.3 Tutkimusmenetelmä .....	7
<b>2 VAATE JA MUOTI .....</b>	<b>8</b>
2.1 Muodin määritelmiä ja teorioita .....	8
2.2 Haute couture .....	9
2.3 Viestintä .....	10
2.4 Taiteilija – suunnittelija .....	11
2.5 Vaatesuunnittelu .....	11
<b>3 TAIDE .....</b>	<b>12</b>
3.1 Taiteen tulkinta .....	12
3.2 Taiteen ymmärtäminen .....	13
3.2.1 Näköaisti .....	14
3.2.2 Taideteoksen koherenssi .....	15
3.2.3 Taideteoksen aspektaatiot .....	15
3.2.4 Autokorrelaatio .....	16
3.3 Taide informaationa .....	16
3.4 Taide ja ihminen .....	17
3.5 Taide ja vaatteet .....	18
<b>4 TEKSTIILITAIDE JA TAIDETEOLLISUUS .....</b>	<b>19</b>
4.1 Taideteos .....	20
4.2 Yksityisyys – julkisuus .....	20
4.3 Ikuisuus – hetkellisyys .....	21
4.4 Teos – tuote .....	22
4.5 Havaittu muoto .....	22

<b>5 ESTETIIKKA .....</b>	<b>23</b>
5.1 Esteettinen arvo .....	23
5.2 Pukeutuminen ja muoti esteettisenä ilmaisuna.....	24
5.3 Aistitoiminta ja esteettisyys .....	25
5.4.1 Aistihavainto .....	26
5.4.2 Aistinkvaliteetti .....	26
5.5 Eideettis-esteettinen näkeminen .....	27
5.6 Puhuva esine – mykkä esine .....	27
5.7 Koskettavuus – kosketettavuus.....	28
<b>6 POHDINTA.....</b>	<b>29</b>
<b>LÄHTEET .....</b>	<b>32</b>

# 1 JOHDANTO

## 1.1 Johdatus aihealueeseen

Viime vuosikymmeninä lukuisia tutkijoita on alkanut kiinnostaa esteettisyyden ja taiteellisuuden ilmeneminen pukeutumisessa ja muodissa, sekä luetaanko pukeutuminen, muoti ja vaate ylipäättään taiteen piiriin vai ei. Asiasta on esitetty runsaasti toisistaan eriäviä mielipiteitä ja erilaisiin näkökulmiin perustuvia tulkintoja. Tutkijat ovat tarkastelleet muotia muun muassa yhteiskunnallisten, esteettisten arvojen, psykologisten ja talouselämän teorioiden pohjalta.

Muoti liitetään yleisimmin nimenomaan pukeutumiseen, mutta yhtä lailla muoteja esiintyy mm. rakentamisessa, taiteessa ja liike-elämässä. Suomen kielen perussanakirjan mukaan ”muoti on jonakin ajankohtana vallitseva makusuunta, suosiossa oleva tyyli, kuosi, yleinen tapa”. Muoti- merkityksessä vallalla oleva tyyli tai suosiossa oleva käytäntö – esiintyy kaikilla elämänaloilla. (Heikkilä-Rastas 2003, 15). Määritelmään liittyviä esimerkkejä on arkielämässä ympärillämme päivittäin, kuten esimerkiksi puhuttaessa etnisten ravintoloiden muodikkuudesta, kierrätyksen muotiin tulosta tai kuinka epämuodikasta on omistaa suuripäästöinen tila-auto.

Muoti ja taide antavat paljon mahdollisuuksia ilmaista yhteiskunnan ja kulttuurin ominaistunnuksia ja käsityksiä. Taiteilijat ja muodinluojat saavat innoitusta samoista lähteistä, ja molemmat ottavat vaikutteita ajan ilmiöistä. Useasti taiteeksi mielletään vain teokset, jotka ovat esillä museoissa ja taidegallerioissa. Toisenlaisessa ympäristössä tämä helposti kyseenalaistetaan. Katsoja on tottunut tiettyihin asioihin tietynlaisessa ympäristössä, ja kun tämä mielikuva rikotaan, katsoja joutuu uudestaan arvioimaan kantansa aiheesta.

## 1.2 Tutkimusongelma

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää muodin ja taiteen yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia. Tutkimuksessa pohditaan vaatetta esteettisen tarkastelun kohteena, sekä uniikin vaateen asemaa taideteoksena. Työssä vertaillaan taide- ja muotimaailman samanlaisuutta ja eroavaisuuksia niiden keskinäisen vuoropuhelun pohjalta. Työssä selvitetään miten esteettisyys, taiteellisuus ja teoksellisuus ilmenevät pukeutumisessa. Luokitellaanko pukeutuminen ja muoti ylipäättään taiteeseen vai ei, ja mikä vaatteesta tekee taiteen. Työssä pohditaan miten vaateen merkitys muuttuu sen ollessa ihmisen päällä, esillä museossa tai erillisenä taiteena.

Ongelmana on muodin ja taiteen olemuksen yleinen määrittely, ja miten ne mielletään. Käsitykset siitä mitä muoti oikeastaan on tai voisi olla, ja mitä sillä kukin itse käsittää, on hyvin laaja. Tutkimuksessa tarkastellaan joitakin esitettyjä käsityksiä siitä.

Jokainen yksilö päättää itse mikä on taidetta. Tutkimuksessa annetaan eri vaihtoehtoja mieltää taidetta, ja mikä taideteos itse asiassa on. Taideteoksen kuuluisi herättää katsojassa arvotajua ja hyviä miellelyhtymiä. Tutkimuksen tavoitteena on antaa katsojalle erilaisia näkökulmia ymmärtää ja havaita taidetta ja muotia, ja auttaa perustelemaan omaa mielipidettä näistä kahdesta ilmaisunmuodosta.

## 1.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen. Tutkimusmenetelmänä on selvitys, ja se perustuu muodin ja taiteen eroavaisuuksiin ja yhteneväisyyksiin. Selvityksessä käytetään pohjana muotiin, vaate- ja taideteollisuuteen perustuvaa kirjallisuutta. Laadullinen tutkimus antaa uuden tavan ymmärtää ilmiötä (Kananen 2008, 24). Tarkoituksena on kuvata selkeästi tutkittavaa kohdetta ja antaa siitä ymmärrettävä selvitys. Laadullisessa tutkimuksessa

olla kiinnostuneita merkityksistä, kuinka ihmiset näkevät ja kokevat reaalimaailman. (Kananen 2008, 24–25).

Kvalitatiivisen tutkimuksen piirteisiin kuuluu kokonaisvaltainen tiedonhankinta. Tutkija luottaa enemmän omiin havaintoihinsa ja päätelmiinsä, kuin mittausvälineillä hankittavaan tietoon. Tutkija tarkastelee aineistoa yksityiskohtaisesti ja monelta eri taholta. (Hirsjärvi 2009, 164). Tutkimuksessa huomioidaan eri tutkijoiden ajatuksia taiteen ja muodin symbioosista, ja niiden merkityksestä yhteisössä. Tutkimuksessa tulee ilmi, kuinka monitahoinen ja paljon eriäviä mielipiteitä herättävä aihe on. Toisaalta väärää vastausta tai vääränlaisia mielipiteitä aiheesta ei ole, vaan lopputuloksia on yhtä paljon kuin on tutkijoitakin.

## **2 VAATE JA MUOTI**

### **2.1 Muodin määritelmiä ja teorioita**

Muoti on muuttuva ilmiö, joka liittyy yhteen estetiikan, kulttuurin, talouden ja jokapäiväisen elämän. Muodin prosessissa tavoitellaan yhteneviä muotoja, jotka kuljettavat irti menneestä kohti tulevaa eli se on jatkuvaa muutosta. Muoti on tietynlainen prosessi ja ajallinen ilmiö, joka omaksutaan ja myöhemmin hylätään. Muoti hyväksytään jos kuluttajat pitävät sitä sosiaalisesti sopivana. Muodit leviävät eri tahdissa, ja useimmiten ihmiset eivät koskaan omaksu kaikkia muoteja. Kukaan ei voi olla yksinään muodikas, vaikkakin yksilö voi olla muotia johtavassa asemassa. Yleensä jokin sosiaaliryhmä omaksuu tietyn muodin, josta se sitten saattaa levitä muihinkin ryhmiin. (Heikkilä-Rastas 2003,15).



Muodilla yritetään muokata positiivista minäkuvaa. Sosiaaliset olosuhteet ja ympäristö voivat vaikuttaa haluun muuttaa minäkuvaa. Muutoksella voi saavuttaa uuden tavan käsitellä ja kohdata muoti. (Cannon 1998, 23).

George Simmelin teorian mukaan muoti erottelee ja toisaalta yhdistää ihmisiä. Se on satunnaista ja ohimenevää. Muoti elää vaatteissa, käyttäytymistavoissa ja asenteissa. Vain pyhät ja sitoumukselliset asiat jäävät muodin ulkopuolelle. Simmelin mielestä muoti tarkoittaa *jonkin annetun mallin jäljittelyä, joka tyydyttää ihmisen tarvetta sosiaaliseen kiinnittymiseen*. Muoti johdattaa yksilöä samalle radalle kaikkien muiden kanssa. Muodit ovat luokkamuoteja: ylempien kerrosten muodit ovat erilaisia kuin alempien kerrosten, ja ensin mainitut hylkäävät ne sillä hetkellä kun ne alkavat levitä yleisempään käyttöön. (Heikkilä-Rastas 2003, 16).

Muoti kierrättää vanhoja ajatuksia uudella tavalla. Muoti etsii ideanlähteitä menneiltä ajoilta ja menneistä muodeista, luoden siihen jonkin uuden idean. Jokainen aikakausi on jättänyt jollakin tapaa oman jälkensä vaatteeseen. Marjatta Heikkilä-Rastaaan mukaan eroja löytyy yhtä paljon kuin yhtäläisyyksiä: erilaiset materiaalien koostumukset, paksuudet, sidokset ja kuvioinnit, vaateen helman pituus, leikkauksen väljyys, värien käyttö ja erilainen vaateen käyttötarkoitus, ja yhdisteleminen muihin vaatekappaleisiin. Muoti siis kierrättää vanhoja ideoita ottamalla niistä kulloinkin parhaiten sopivat vaihtoehdot, joita sitten muutetaan sen hetken vaatimusten mukaisiksi. (Heikkilä-Rastas 2003, 16–17).

## 2.2 Haute couture

Haute couture käsite on lähtöisin länsimaisen muodin historiasta ja se oli vallalla vuosina 1858–1968. Haute couture on tyypillisesti ranskalainen ilmiö, eikä sitä voi olla muualla kuin Pariisissa. Sille ei ole olemassa omaa suomalaista termiä, eikä sitä voida määritellä uudelleen. Se on ranskalaisen muotiyhdistyksen määrittämä tuotanto- ja markkinointikonsepti, mutta siitä

huolimatta muodin ammattilaiset puhuvat haute couturesta, kun tarkoitetaan korkealaatuista ja yksittäin valmistettua vaatetta. Pariisin ulkopuolella vaikuttavaa haute couturen kaltaista muotia tulisi kutsua couturemuodiksi tai salonkimuodiksi. (Costantino 1997,9 & Heikkilä-Rastas 2003, 34).

## 2.3 Viestintä

Muoti on heijastumaa tietyssä aikana tietyssä paikassa vallinneesta sosiaalisesta, poliittisesta, taloudellisesta ja taiteellisesta energiasta. Myös siihen liittyvät yksilöt, elämäntavat, ikä ja persoonallisuus ovat vaikuttavia tekijöitä. Muoti, pukeutuminen ja vaatetus ovat kommunikoinnin muotoja. Tässä asiayhteydessä ei ole yksinkertaista sanoa, että kommunikointi olisi vain viestien lähettämistä. Vaatteet ja muoti ilmaisevat kulttuurillisia ilmiöitä. (Barnard 1996, 31 & Heikkilä-Rastas 2003, 19).

Käytössä olevaa vaatetta katsotaan yleensä ihmisen yllä. Vaatteet poikkeavat muista esineistä siinä, että muita esineitä käyttäjä ja muut katsojat voivat tarkastella samalla tavalla ulkopuolelta. Vaatteen käyttäjä puolestaan on eri asemassa muihin läsnä oleviin ihmisiin verrattuna, sillä käyttäjä on sisällä ja muut ulkona. Vaatteet ovat osa ihmisen ulkonäön kokonaisuutta, ja vaate voi olla kantajalleen joko eduksi tai epäeduksi. Samoin ihminen voi kantaa vaatetta molempien eduksi tai epäeduksi. Vaate on esteettisessä ja identiteetin kannalta keskeisessä suhteessa ihmiseen. (Koskennurmi-Sivonen 2003, 109).

Muotiviestintää tapahtuu paljon kuluttajien kesken. Kuluttajat pystyvät kommunikoimaan asioita pukeutumisen avulla niille, jotka osaavat kyseisiä merkkejä lukea. Toisen kuluttajan vaikutus on yleensä joko samaistuminen tai erilaistuminen. Suomessa liikkeiden sisäänostajien merkitys on suomalaisen muodin kannalta tärkeintä. Suomalaiset siis hyväksyvät ostajien päätökset vastalauseita. Toinen merkittävä auktoriteetti on lehdistö, jonka hyväksyntä on Suomessa markkinoille pääsemiseksi saatava. (Nuutinen 2008,10).

Vaate taide- ja ilmaisumuotona antaa äärettömän paljon mahdollisuuksia tulkita yhteiskunnan tai kulttuurin sisälle rakentuneita tapoja, symboleja ja käsityksiä. Tämä seikka tekee vaatetaiteesta erittäin haasteellisen ja ilmaisullisilta mahdollisuuksiltaan runsaan. Julkisuuden henkilöt tuovat muotimerkeille uskottavuutta ja nostattavat niiden suosiota ja statusta. Merkkien tekemä mainonta on myös tärkeää

## 2.4 Taiteilija – suunnittelija

Muotisuunnittelijan ammatin katsotaan alkaneen siitä, kun Charles Frederic worth perusti oman liikkeensä Pariisiin vuonna 1858. Siitä alkoi tunnettujen muotisuunnittelijoiden historia. Worth mielsi itsensä taiteilijaksi ja se myös tuli esille monin tavoin. Hän muutti itsenäisesti muotia asiakkaistaan riippumatta. Hän yhdisti uutuudet omaan nimeensä ja signeerasi luomuksensa omalla nimellensä. Worth ei kuitenkaan nauttinut täysin taiteilijan vapautta, vaan hän oli riippuvainen asiakkaista, työvoimasta ja rahoittajasta. (Koskennurmi-Sivonen 2003, 119).

Useat tämänhetken vaatesuunnittelijat pitävät etäisyyttä taiteilijarooliin ja nimikkeeseen. Se voi johtua joko vaatimattomuudesta tai halusta korostaa oman alan erityisyyttä. Ranskassa haute couturella on perinteisesti ollut selkeä paikka taiteellisten, käsityöllisten ja kaupallisten tuotantojen piirissä. Vaikka Worth ensimmäisenä samaistui taiteilijoihin, couturierit perinteisesti ovat nimenomaan olleet vahvoja käsityöläisiä. Tässä ammatissa taiteilija ja käsityöläinen ovat parhaiten ilmenneet samassa persoonassa. (Mts. 119).

.

## 2.5 Vaatesuunnittelu

Vaatesuunnittelun perusajatuksena on tehdä vaatteita, jotka mahdollisimman hyvin palvelevat tilanteen mukaista käyttötarkoitusta. Tällöin vaateen ominaisuuksissa huomioidaan käyttötilanteen/-tilanteiden luonne, vaateen mahdollinen käyttöaste (kertaluontoinen tai jatkuvaan

käyttöön), vallitsevat sääolot (talvi vai kesä), estetiikka, yksilöllisyys sekä vaateen kantajan persoona. (Koskennurmi-sivonen 2003, 2-5).

Vaate voi olla samalla elävää, tarkoituksen omaavaa taidetta, jota vaateen kantaja tuo omalla tavallaan esille. Vaateen elämänkaari voi olla hääpuvusta valaisimeksi, jolloin sen kertaluontoinen käyttötarve muuntuu jatkumoksi. Vaate on osa ihmisten viestintää ja siten aika passiivisessa roolissa, siinä on myös vaateen haaste ja inspiroiva puoli. Vaateluomukset eivät ole sidottuja ennalta määriteltäviin muotteihin, vaan etsitään uusia tapoja korostaa vaateen kantajan persoonaa ja kulloistakin tilannetta. (Mts. 2-5).

Vaatetta, muotia ja taidetta yhdistäviä näyttelyitä on järjestetty jo 1980-luvun alusta lähtien. Yves Saint Laurentin New Yorkin taidemuseoon sijoitettu retrospektiivinen näyttely herätti aikanaan suurta kiinnostusta ja kysymyksiä nykyaikaisen muotivaateen esittelystä autoritaarisessa taidemuseossa. Kyseinen näyttely aloitti nykymuodin tulemisen arvostettuihin museoihin ja gallerioihin.

### **3 TAIDE**

#### **3.1 Taiteen tulkinta**

Taideteokset ovat yleensä moniselitteisiä. Taidetta tulkittaessa joutuu pohtimaan kuulemaansa, näkemäänsä, lukemaansa, ja selvittämään mistä lopuksi on kyse. Taideteokset vaativat tulkintaa, sillä ne eivät ole niin ilmeisiä kuin esimerkiksi aikakauslehtien artikkelit tai uutiskuvat. Tulkittaessa taideteosta etsitään merkitystä, joka ei ilmene välittömästi. (Haapala & Pulliainen 1998, 85).

Tulkintateoriat voidaan karkeasti jakaa kahteen luokkaan, objektivistiseen ja relativistiseen. Objektivistisen teorian mukaan tulkinnalliset kiistat ovat

periaatteessa ratkaistavia, jos käytössä on kaikki asianmukainen informaatio. Tällöin tutkijat päätyvät yksimielisyyteen ja teoksella on jokin tietty merkitys. Vastakkaista eli relativistista käsitystä edustavat tahot, jotka puolustavat tulkintojen moninaisuutta. Heidän käsitysten mukaan teoksen merkitys ei ole mikään yksi ja pysyvä, vaan se on aikaan ja paikkaan sidottu, eli näin ollen ei voi päätyä tulkinnalliseen yksimielisyyteen. (Haapala ym. 1998, 87).

Jotta taide olisi olemassa, on tekijän, teoksen ja kokijan välillä tapahduttava tajunnansiirtoprosessi. Taide on sitä, että tekijä siirtää joko välittömästi esittämällä tai välillisesti taideteoksen kautta tajuntaansa kokijalle. Vastaanottajan ja kokijan merkitys taideprosessissa on niin perustavanlaatuinen, että taideteoksen olemassaolo on yleisöstä riippuvainen. Taideteos on olemassa taiteena silloin, kun se tulee havaituksi, ymmärretyksi ja vastaanotetuksi. (Tuomikoski 1987, 41–42.)

### 3.2 Taiteen ymmärtäminen

Taiteilija saattaa tekemällä tai esittämällä tunnesisällön muotoon, joka on teoksena tai esityksenä havaittavissa. Taideprosessin seuraavan vaiheen avainhenkilö on vastaanottaja. Hän joko kykenee purkamaan teoksen tunnesisällön tai sitten se jää purkamatta. Joko työ puhuttelee tai ei. Kaikki tietoinen toiminta on tarkoituksellista. Vastaanottajan tajunnanprosessi on käänteinen taiteilijan luovalle prosessille. Myös vastaanottajan prosessi on luova prosessi. (Tuomikoski 1987, 175.)

Sen sijaan, että kysytään mitä taide on, voi kysyä miten taide on ylipäätään mahdollinen. Taide käy mahdolliseksi sellaisessa ihmisjoukossa, jossa kyetään muodostamaan ja tajuamaan esteettisiä arvoja, arvokvaliteetteja. Arvokvaliteetti ei ole vain taideteoksessa. Jotta ihminen voisi sen havaita, häneltä edellytetään esteettistä asennoitumista. Taideilmiön olemassaoloon tarvitaan teoksen ja sitä arvottavan yleisön lisäksi tietenkin vielä tekijä. Taide

käy mahdolliseksi kulttuuriyhteydessä, jossa on taitajia, taidelajinsa ilmaisukeinot hallitsevia ihmisiä, taiteilijoita. Se tarvitsee siis tekijän, teoksen ja kokijan kolmiyhteyden. Eri aikoina ihmisten mielenkiinto suuntautuu eri ilmaisutapoihin, kehityksensä eri vaiheissa yksilö arvottaa samankin teoksen eri tavoin. Tästä johtuvat taideteosten arvovaihtelutkin. (Mts. 38.)

### 3.2.1 Näköaisti

Kun katsoja taidenäyttelyssä pysähtyy jonkin teoksen eteen, hän kokee aistillisen sensaation eli näköaistiärsytyksen. Häivähtäväksi hetkeksi hänelle muodostuu siitä ei-identiteettinen näkökuva. Se on lyhytaikaismuistin toiminto, verkkokalvokuvan heijastuma näköaivokuorella. Silloin katsoja joko tunnistaa koko teoksen, tai osat siitä tuntuvat tutuilta, ja hänen mielenkiintonsa mahdollisesti herää. Mikäli katsoja jää tarkastelemaan teosta, hän alkaa vähin erin visuaalisesti purkaa sen sisältöä. Hän vaihtelee näkökulmia ja tutkiskelee näkemäänsä. Katse kohdistuu teoksen eri kohteisiin. Keskeisnäkö välittää enemmän informaatiota kuin ääreisnäkö. Vähitellen teos alkaa pelkästään katsomalla tulla tutuksi. Katselija näkee ja ymmärtää sen. (Tuomikoski 1987, 107–108.)

Jos teos on liian erikoinen katsojalle, hän ei löydä siitä tarttumakohtia. Tavallisimmin hän sanoo, ettei ymmärrä teosta tai ettei hän näe siinä mitään. Jälkimmäinen toteamus on se oikea, sillä hän ei todellakaan näe. Verkkokalvokuvat aivokuorella häivähtelevät ja katoavat niin nopeasti, että muistiin ei jää mitään. Kuvataiteen ymmärtämistä helpottaa se, että teos nähdään kokonaisuudessaan nykyhetken kestoulottuvuutena. Näkökohde (maalaus tai veistos) ei muutu, vain katselijan näkösisällöt muuttuvat. Katselija voi palata takaisin aiemmin nähtyyn kohtaan ja pohtia sitä uudelleen. Rauhallinen syventyminen auttaa purkamaan korkeastikin originaalisen teoksen sisällön. Silloin muistivarastosta alkaa vähitellen löytyä vertailuainesta. (Mts.108.)

Havainto- ja hahmopsykologinen tutkimus ovat osoittaneet, että näkemiseen liittyy paljon psyykkistä lainalaisuutta. Näkösisällöt ja niiden mieltäminen on kuitenkin paljolti kulttuurin tuotos. Ihmiset näkevät eri tavoin, samankin kohteen. Erityisen kehittyneitä näkijöitä ovat ihmiset, jotka työskentelevät kuvataiteen ja sitä lähellä olevien alojen parissa. Heille valo ei ole vain näkemisen edellytys vaan myös kauneuden lähde. Ihmisen kyky nähdä subjektiivisesti on yksilöllisen erilaisuuden lähde. Erityisesti subjektiivisuus korostuu värinäkemisessä. (Mts. 82.)

### 3.2.2 Taideteoksen koherenssi

Taideteoksessa muoto on se, mikä siitä tulee havaituksi. Mutta mikä taideteos itse on? Taideteoksesta sanotaan usein, että se on muotoon saatettu moninaisuus, se on kokonaisuus. Taideteos on osista kokoonpantu järjestelmä. Sen koherenssi tarkoittaa osien ja kokonaisuuden keskinäistä ristiriidattomuutta. Osien ja kokonaisuuden yhteensopivuus ilmenee taideteoksessa siten, että teoksesta ei voi ottaa pois eikä siihen voi lisätä yhtään osaa kokonaisuuden siitä kärsimättä. Koherenssivaatimus taideteoksessa on ehdoton. Taiteilijan on kyettävä saamaan aikaan teos, jonka jokainen osa niveltyy kokonaismuotoon. (Tuomikoski 1987, 111.)

### 3.2.3 Taideteoksen aspektaatiot

Vaikka taideteos on aina ensisijaisesti tajunnallinen, se on myös todellinen esine tai tapahtuma. Voidaan puhua fysikaalisesta ja fenomenalisesta aspektaatiosta. Taideteoksen fysikaalinen aspektaatio on sen esineellinen tai tapahtumallinen olemassaolo. Se havaitaan joksikin ja todetaan joksikin. Kuten esimerkiksi taulu, jolla on tekijä ja nimi. Taideteos myös aspektoituu fenomenalisesti, eli sillä on esittävä luonne. Fenomenaalisuus voidaan ajatella niin, että me pidämme havaintosisältöämme jonakin ja koemme sen jonakin. Selvimmin taideteoksen fenomenaalinen ”rooli” näkyy näyttämöllä. (Tuomikoski 1987, 45.)

### 3.2.4 Autokorrelaatio

Osien ja kokonaisuuden yhteensopivuutta kutsutaan autokorrelaatioksi. Ne ovat sekä suhteessa toisiinsa että toistavat kokonaisuutta. Taidenäyttelyvieras havaitsee autokorrelaation silmillään, kun hän monien toisten joukosta erottaa saman tekijän työt omaksi joukokseen. Teoksissa on jotakin keskinäistä samankaltaisuutta. Havaittava samankaltaisuus on teoksen tekijälle tyypillinen toteutuspa. Se on hänen persoonallinen tyykinsä. Saman tekijän eri teoksissa on autokorrelaatio. Myös yhden ja saman teoksen sisällä on autokorrelaatio. (Tuomikoski 1987, 112.)

### 3.3 Taide informaationa

Taideteorioissa on kautta aikojen todettu, että taideteos on *muotoon saatettua moninaisuutta*. Taideteos muotoillaan jostakin materiasta. Värit, äänet, liikkeet, tilat ovat aistimien vastaanottamaa ainesta, joita käyttämällä taiteilija saattaa teoksensa ja esityksensä muotoon, havaittavaksi. Esteettistä materiaa on myös kieli, josta voidaan muotoilla runonlausuntaa, romaaneja ja repliikkejä. Olennaisinta ei ole se, mistä taideteos on tehty, vaan taideteoksen arvo on siinä, miten se on kokoonpanttu. Taideteoksen arvo on sen muodossa. (Tuomikoski 1987, 98.)

Eri taiteilijat tekevät saman aiheen samastakin materiaalista erilaiseen teoksen. He valikoivat käytettävissä olevasta aineksesta erilaisia osia ja järjestävät sen eri tavoin. Taideteoksen merkitys on juuri tuossa valinnassa, eikä materian valintaprosessi itse teoksessa enää näy eikä kuulu. Vain se mikä on valittu, on jäänyt jäljelle, mutta yhtä tärkeä elementti on myös se, mikä on jätetty pois. Tämän seikan ymmärtäminen on yksi taideteoksen ymmärtämisen lähtökohta. Teoksen muoto määräytyy siitä, mikä on jäänyt jäljelle ja on katsojan havaittavissa. Oikean muodon löytäminen valintaprosessin kautta on taiteilijan työssä keskeistä. (Mts. 98.)



Taideteoksesta tulee taiteilijan valintaprosessin ansiosta uniikki, ainutkertainen. Toista samanlaista ei ole, se on ainutkertainen ja harvinainen, ja sellaisena sen informaatioarvo on korkea. Informaatioteorian mukaan viesti, jossa on runsaasti informaatiota, on originaalisuusasteeltaan korkea. Mitä originaalimpi eli harvinaisempi viesti on, sitä vaikeampi sitä on vastaanottaa ja ymmärtää. Sen sijaan viesti, jossa on paljon toistoa ja samankaltaisuutta, on redundantti. Se on helppotajuinen ja sen informaatio sisältö on helppo purkaa, ja käsitellä. (Mts. 99.)

### 3.4 Taide ja ihminen

Jokainen yksilö ratkaisee omalla kokemuksellaan, mikä on taidetta ja mitä taide on. Ihmisyksilön tajunnantoininnan tapaa kehitetään ja suunnataan kulttuuriyhteydessä. Eri kulttuureissa lapsia opetetaan ymmärtämään ympäristöä eri tavoin, ja tämä vaikuttaa siihen kuinka suhtaudutaan esteettisiin kokemuksiin. Taide kaikkine ilmenemismuotoineen tuo kuultavaksemme ja nähtäväksemme sen, miten inhimillinen tajunnankapasiteetti toimii ja mitä se kokee merkittäväksi. Taide on tajuntamme arvoa, ja ehkä siksi vaistomaisesti arvostamme taideteosta, taidetta ja kulttuuria, vaikkamme itse aina kykenisikään sen arvoa ja merkitystä kokemaan ja käsittämään. Taideteosten vastaanottaminen voimistaa ihmisen sisäistä kokemusmaailmaa, itsetuntemusta ja mielikuvitusta, sekä ihmisen tunneulottuvuutta yleensä. (Tuomikoski 1987, 48–49.)

Taiteilijat tavoittelevat luovassa työssään ja havaitessaan ympäristöään kaiken olevaisen keskellä pyrkien saattamaan sitä toisten ihmisten havaittavaksi. He ilmaisevat tämän usein sanomalla, että he pyrkivät totuuteen. *Taiteilija välittää tajunnalliset löydöksensä esteettisen materian avulla aistillisesti havaittavaan muotoon.* Muodonantoprosessi on työlle sen havaittavaksi tekemistä., ja jokaisella taiteilijalla on oma tapansa ilmaista havaintojaan. (Tuomikoski 1987, 90.)

### 3.5 Taide ja vaatteet

Taiteen innoittava vaikutus näkyy silloin tällöin muodissa selvinä viittauksina tunnettujen taiteilijoiden teoksiin tai taidesuuntauksiin. Silloin kun vaatteessa käytetään esittävää tai abstraktia kuvailmaisua, on kyse silloin alun perinkin vaatteeseen suunnitellusta kirjonnasta, painannasta tai sidoskuviointista. Kirjonnalla on pitkät perinteet muodin historiassa, vaikka nykyään se on harvinaisempaa kustannussyistä. (Koskennurmi-Sivonen 2003, 120–121). Toisaalta kirjontaa myös pidetään nykyään vähän vanhanaikaisena, eikä se tällä hetkellä ole trendikästä.

Vaateen taiteellisuus näkyy siinä, miten materiaalia käytetään verhoamaan ihmistä ja miten se puhuttelee katsojaa, tai käyttäjää. Onnistuneen materiaalin käytön ja kiinnostavan esteettisen muodon osuessa yhteen vaate voidaan kokea välittömäksi taiteeksi. Katsojan silmää miellyttävä, kaunisti ja taitavasti valmistettu vaate mielletään usein taideteokseksi. (Mts.121).

Muodilla ja taiteella on yhteisiä ja mutta myös selvästi erilaisia elementtejä. Kummassakin on rajattomat mahdollisuudet käyttää mielikuvitusta, mutta toisaalta rajattu toimintakenttä. Taiteilijat ja muodinluojat saavat innoitusta samoista lähteistä, ja molemmat ovat herkkiä ajan ilmiöille. Muotia voidaan tutkia samanlaisena kulttuurisena kuin taide, vaikkakin sen ominaisuudet ovat aina sidoksissa ihmisruumiin fyysisiin tosiasioihin. (Mts. 112–113). Monet maalaustaiteilijat ovat tauluissaan muotokuvia maalatessaan käyttäneet hyväkseen sen hetken muotia. He ovat ehkä tiedostamattaan ottaneet vaikutteita muodista ja kankaista, ja ne ovat inspiroineet työtä tehdessä. Yhtälailla vaatesuunnittelija voi ottaa ideoita esimerkiksi tauluista tai veistoksista. Niistä voi napata jonkin yksityiskohdan, minkä innoittamana voidaan luoda kokonainen vaatemallisto.

## 4 TEKSTIILITAIDE JA TAIDETEOLLISUUS

Taideteollisuuden määrittäminen ei ole yksiselitteistä. Taideteollisuutta ja taidekäsityötä on pidetty yleensä käytännön toimiin liittyvänä taiteen alueena. Toisin sanoen taideteollisuus ei ole varsinaisessa merkityksessään ”puhdasta” taidetta, koska sen kautta syntyneet esineet ja tuotteet tehtiin useimmiten jotakin käyttöä varten. Hans-Georg Gadamerin mukaan käsityöhön liittyy aivan toisenlainen tekeminen, tuottaminen ja valmistaminen kuin taiteeseen. Valmiille työnäytteelle ja vastaavalle taidolle on ominaista, että ne pystytään toistamaan. Taideteos puolestaan voi onnistua vain kerran, eikä kukaan voi taata, että teos varmasti onnistuisi uudestaan täsmälleen samassa muodossa. Gadamerin mukaan ei voi ennakoida, syntyykö uusi taideteos vai pelkkä kopio. Taideteoksella ei ole käyttöarvoa toisin kuin työnäytteellä, eikä se tule käytetyksi loppuun. Nämä taideteoksen arvostukseen liittyvät näkökulmat vaikuttavat taiteessa ja taideteollisuudessa, sekä niiden asemaan taiteen kentällä. (Lukkarinen, L. 2008, 37).

Aikoinaan taloudelliset ja luokkaerot vaikuttivat taiteen arvostukseen ja asemaan. Artesaani mielsi itsensä alempaan yhteiskuntaluokkaan ja rikkaiden orjaksi. Taiteilijaa puolestaan pidettiin ”vapaana miehenä”, joka oli vapaaehtoisesti valinnut taiteen luomisen nälkään näkemisen uhallakin, kun taas artesaani joutui siihen tilanteen pakottamana. Artesaanit olivat enemmän riippuvaisia asiakkaan tilaustöistä. Taideteollisuuden asemaa mietittäessä keskeiseksi asiaksi osoittautuu myös taiteilijan sukupuoli. Myytti vapaaseen taiteilijaneroon ei liittynyt pelkästään ammattikuntajakoon, vaan myös taiteilijan sukupuoleen. Suureksi taiteilijaksi on kautta aikojen aina mielletty mies, eikä naistaiteilijaa ei ole arvostettu yhtä korkealle. (Mts. 38).

Suomeen perustettiin vuonna 1879 yhdistys nimeltä Käsityön Ystävät. Tämä yksittäisten taiteilijoiden ylläpitämä kerho vaikutti osaltaan siihen, että

vähitellen tekstiilitaide alkoi irtautua käytännöllisyyden mielikuvasta. Tekstiilitaiteen murrokseen vaikutti myöhemmin laajasti taidekäsityksen muuttuminen länsimaissa. 1900-luvun puolella maalauksen ja maalaustaiteen taidekäsitykseen vaikutti maalauksen muuttunut katsomistapa. Tekstiilitaide lähentyi maalaustaidetta, ja maalaustaide puolestaan alkoi yhdistellä käsityömaisia tekniikoita. Käsityön ilmaisutapa ei ollut enää niin rajallista. (Mts. 39).

1960-luvulla Euroopassa ja Amerikassa tapahtui murros, jonka tuloksena muotoutui tekstiilitaide sanan nykyisessä merkityksessä. Silloin haluttiin korostaa tekstiilitaiteen ilmaisullista itsenäisyyttä ja sen osallisuutta taiteen piirissä. Muutos oli hyvin kokonaisvaltainen, ja se liittyi teoksen sisältöihin, materiaaleihin sekä tekniikkaan. Myös sen ajan yhteiskunnalliset asiat (kuten hippiliike) vaikuttivat suuresti tila- ja performanssitaiteen muotoutumiseen. (Mts. 40).

## 4.1 Taideteos

Fyysinen esine on olemassa, kun se on havaittavissa ajassa ja tilassa. Katsoja voitodeta sen materiaaliset ominaisuudet ja käyttötarkoituksen. Taideteoksella on ominaisuus muodostaa oma tilansa, jossa sen esittävyys on löydettävissä ja helpommin ymmärrettävissä. Tässä tilassa ja ulottuvuudessa teoksen väripinnat ja muodot liikkuvat, ne ovat keskinäisessä yhteydessä ja synnyttävät jännitteitä. Taideteoksen erityispiirre on siinä, että se muodostaa omaehtoisen aika-tilan ja vastaanottajan tehtävänä on etsiä siihen voidakseen kokea taide-elämyksen. Silloin katsojan on mahdollista tavoittaa teoksen ja esityksen molemmat puolet: fyysikaalinen ja fenomenaalinen. (Tuomikoski 1987, 47–48.)

## 4.2 Yksityisyys – julkisuus

Taide on tyypillisesti yksityistä ja yksilön tuottamaa, kun muoti taas perustuu yhteistoimintaan. Valtalinjoja ajatellen *taide on taidetta, muoti teollisuutta*. Jos taiteen oletetaan olevan luomisprosessina yksityistä, niin teosten tai tuotteiden kohdalla asia on päinvastoin. Taiteeseen kohdistuu ainakin jonkinlainen yleinen mielenkiinto. Muillakin kuin omistajalla katsotaan olevan sanomista siihen, miten taideteosta kohdellaan. Vaatteet, olivat kuinka taiteelliset tahansa, ovat ihmisten yksityisomaisuutta paljon perusteellisemmassa merkityksessä. Ihmiset säilyttävät ja kuluttavat vaatteitaan miten haluavat. (Koskennurmi-Sivonen 2003, 113).

Vaatteiden elinkaari on prosessiluonteinen ja pääosa vaatteista hävitetään lopuksi. Usein suunnittelijat itsekkin osallistuvat omien teostensa muuttamiseen. Kuuluisien suunnittelijoiden luomuksia hankkivat varakkaat ihmiset myös toisinaan haluavat muutattaa pukuja uuden lookin hankkimiseksi. Vaatteita ei julisteta suojelukohteiksi, mutta taideaspektiin vetoamalla jotkut suunnittelijat kieltäytyvät tekemästä muutoksia luomuksiinsa, ja suhtautuvat vaatteeseen kuin suojeltavaan teokseen. (Mts. 113).

#### 4.3 Ikuisuus – hetkellisyys

Hyvä taide on ikuista ja se ei muutu aikojen saatossa. Muoti taas on ohimenevää ja hetkellistä. Tämän käsite on kyseenalaistettavissa yksilöllisistä vaatteista puhuttaessa. Ajattomuus on yksilöllisen vaateen ylistetyimpiä ominaisuuksia käyttäjän näkökulmasta. Hyvässä vaatteessa yhdistyvät ihmisen mittasuhteet, omat värit ja ominaisuudet. Muodin hetkellisyyttä painottavien näkemysten valossa muotitaiteilijan luomat ns. elinkautiset vaatteet eivät siis olekaan muotia, vaan taidetta. Niissä on klassiselle taiteelle ominaista ajallista ja materiaalista kestävyyttä. Ajattoman luomuksen suunnittellessaan suunnittelija ei välttämättä ole edes tehnyt sitä tietoisesti, vaan se on ollut vain sattumankauppaa. Toisaalta jotain nykytaidetta voidaan pitää hetkellisenä, kuten esimerkiksi installaatiota ja performanssia. Ne

molemmat ovat katoavaisia ja perustuvat hetkellisyyteen. (Koskennurmi-Sivonen 2003, 115).

#### 4.4 Teos – tuote

Uniikkius koskee taidetta samalla tavalla kuin yksilöllistä vaatettakin. Taidetta voidaan tuottaa useina kappaleina aivan kuten vaatteitakin. Taiteeseen liitetään helpommin ajatus pyyteettömästä työstä, kun muoti taas on raakaa bisnestä. Muodissa kaupallisuus on peittelemätöntä. Diana Vreelandin mukaan taide on huomattava, tavallisuudesta poikkeava asia. Muoti taas on tekemisessä jokapäiväisen elämän kanssa. Muodilla on fyysistä elinvoimaa, kun taas taiteen elinvoima ei ole käsin kosketeltavissa. (Koskennurmi-Sivonen 2003, 116). Usein juuri otetaan vertailukohteeksi jokin arvokkaaksi todettu taideteos ja muotia ajatellaan yleisemmin, jokapäiväisenä asiana.

#### 4.5 Havaittu muoto

Kohteista välittyy aistimien avulla tajuntaan niiden muodot. Mikäli ei kykene hahmottamaan havaintokohdetta, ei ole tajunnut sen muotoa ja päinvastoin: mikäli ei havaitse kohteen muotoa, ei ole tajunnut sitä. Jos on havainnut kohteen muodon, silloin on myös tajunnut sen laadun. Muoto on se, mikä tulee kohteesta havaituksi. Muoto havaitaan aina laatuna. Otetaan esimerkkinä vaikka kello: kaikki tietävät miltä se näyttää ja tietää mikä se on, ja osaa nimetä sen sanallisesti. Tuosta esineestä on silloin tavoitettu sen ulkoisesti havaittavan muodon: näkyvän kellotaulun ja kuuluvan tikityksen. Sama koskee kaikki havaintoja. Kohteista välittyy aistimien avulla tajuntaan niiden muodot. (Tuomikoski 1987, 88.)

Muotoilijan tehtävä on antaa käyttöesineelle muoto. Taiteilija saattaa teonprosessissaan aistisisältöjä muotoon. Molempien pyrkimyksenä on korkea laatu, joka havaitaan, kun esitystä tai teosta katsellaan ja kuunnellaan.

Muotoilun tuloksesta ja taideteoksesta kun voidaan olla montaa mieltä, on laadun havaitseminen siis riippuvainen havaitsijan havaintokyvystä. (Mts. 88.)

## 5 ESTETIIKKA

### 5.1 Esteettinen arvo

Esteettiset arvot ovat tyypillisiä persoonallisuusarvoja: niiden olemassaoloa on "vierassieluiselle" vaikea osoittaa. Suurin osa ihmisistä ei kaikkialla läsnä olevaa esteettistä ulottuvuutta huomaa. Enin osa ei ole koskaan tekemisissä taiteen kanssa. Esteettinen arvokapasiteetti, kyky nähdä ja kuulla ja erottaa laatuja, muodostaa mielikuvia, ilmaista niitä, kyky eläytyä ilmaistuihin tunnetiloihin, on kehittyvä ja kehitettävissä oleva ominaisuus. Kuten taiteellinen taito saavutetaan vain harjoituksen tuloksena, on esteettisen arvotajunkin kehittäminen vaivaa vaativaa. Esteettisen tajun viljeleminen vaatii kasvatusta ja opetusta. (Tuomikoski 1987, 33.)

Taideteokset kykenevät herättämään ja voimistamaan vastaanottajansa arvotajua siksi, että niissä on erityisen paljon arvoa. Taideteoksen arvo-ominaisuuksiin kuuluu sekin, että hyvä teos säilyttää arvonsa kautta aikojen. Klassikot ovat aina ajankohtaisia eivätkä teokset koskaan vanhene. (Mts. 33.)

Korkean arvosältönsä vuoksi taiteella on kasvattava vaikutus. Taiteen eri muotojen kautta ihminen saa haltuunsa inhimillistä, pysyväarvoista elämäkokemusta, viisautta. Esteettinen arvokapasiteetti kehittyy luontaisesti muun yksilönkehityksen myötä. Mutta kuten lukemaan ja kirjoittamaan ei opi ilman ohjausta, pysyy esteettinen maailma suljettuna siltä, joka ei ole taidekasvatusta saanut. (Mts. 34.)

## 5.2 Pukeutuminen ja muoti esteettisenä ilmaisuna

Minna Uotila määrittelee pukeutumiskuvan varsinaisen taiteen ulkopuoliseksi *esteettiseksi järjestelmäksi*. Uotila puhuu pukeutumisen teoksellisuudesta mutta ei väitä teosta taideteokseksi. Hänen käsitteistössään teoksellisuus ei rajoitu siihen, millainen vaateen suunnittelijan taiteellinen panos on, vaan tämän näkemyksen mukaan kukin ihminen luo teoksen joka kerta pukeutuessaan. (Koskennurmi-Sivonen 2003, 110).

Anne Hollanderin mukaan pukeutuminen on visuaalisen taiteen muoto ja näkyvä minä on sen ilmaisuväline. Hollander tarkastelee pukeutumista taiteeksi luokitellun kuvataiteen kautta, ja hänen mielestään taide vaikuttaa siihen, millaisena ihmisruumiin ja vaatteiden ”luonnollinen” kauneus nähdään. Ihmissilmän näkökyky on sellainen, miksi taide on sen opettanut. Hollanderin mukaan vaatteiden keskeinen ominaisuus onkin se, miltä ne näyttävät, ja kaikki muu on ehdollista ja satunnaista. (Mts. 110).

Elizabeth Wilson on myös samaa mieltä, että muoti pitäisi nähdä visuaalisen taiteen osana. Yksilötasolla Wilson tuo esille muodin ihmiselle antamat mahdollisuudet esteettiseen ilmaisuun. Hänen mielestään muoti ei varsinaisesti ole taidetta sanan tavallisimmassa merkityksessä. Muoti ja pukeutuminen yleensäkin, on korostanut ihmisruumista ja sen kauneutta kulttuurissa, jolla on ollut taipumus väheksyä ja mustamaalata aistillisuutta. (Mts. 110–111).

Vastakkaisen näkemyksen antaa Marilyn Horn ja Lois Gurel siitä, mikä opettaa ihmisiä näkemään ympärillään esteettistä ilmaisua. Heidän näkemyksensä on, että vaatteet ovat kaikkialla läsnä olevia toisin kuin varsinaiset taide-esineet, ja lisäksi henkilökohtaisesti merkityksellisiä. Näin ollen vaatteet tarjoavat välineen ja mahdollisuuden nähdä esteettistä ilmaisua ympäristössä. Ihmisen ulkonäköä voidaan ohjailla taiteen käyttämällä visuaalisilla välineillä, joita ovat viiva, muoto, tila, väri, tekstuuri, tasapaino, suhteet, rytmi ja korostus. (Mts. 111).



Puettua ihmistä voidaan myös arvioida taidemuotona ja sen mukaan taiteeksi määriteltyn pukeutumiseen kuuluu huippumuoti, katumuoti ja ns. maailmanmuoti, eli siis ihmisten yllä näkyvät vaatteet, mutta myös museoissa ja gallerioissa esillä olevat vaatteet. Pukeutumisen määrittely taiteeksi on lähinnä sellaiseksi julistamisen varassa, ja mikä koetaan esteettiseksi tai miellyttäväksi. Kaikilla ihmisillä ei ole kiinnostusta taiteeseen tai käsitystä sen ihanteista, mutta silti heillä on jonkinlainen käsitys pukeutumisesta. Useimmilla on kuvallisen ilmaisun, kuten muotilehtien ja television välityksellä kosketus muotiin, ja näkemänsä voi kokea kauniina tai rumana. (Mts. 111).

Hornin ja Gruelin mukaan vaatteet visuaalisine elementteineen ovat läsnä kaikkialla. Näin niillä on hyvä mahdollisuus toimia opetusvälineinä, mutta toisaalta taas alati läsnä olevat esineet voivat ”sokeuttaa” katsojan. Arjen estetiikka voi helposti jäädä tiedostamatta ja analysoimatta, vaikka juuri se vaikuttaa millainen maku kehittyy ja millaisia valintoja tehdään. Yksilöllisen vaateen teettäminen voi opettaa asiakasta näkemään oman vartalonsa ja vaatteensa suhteet, ja mitä niille on tehtävissä nimenomaan vaateen avulla. (Mts. 112). Myös silloin kun ainutkertainen vaate on tehty jokapäiväiseen käyttöön, se antaa mahdollisuuden ainakin käyttäjälle kohota arkisuuden yläpuolelle ja piristää mieltä.

### 5.3 Aistitoiminta ja esteettisyys

Aistitoimintomme asettavat reunaehdot sille, millaista tajuntaa ja tietoisuutta aivomme meille tuottavat. Näköaistimme dominanssista johtuu, että meillä on mielikuvitus ja näin muodostamme tajunnansisäisesti näkökuvien kaltaisia sisäisiä havaintoja. Aistinvarainen tajunta ja tietoisuus on sidottu ihmisyksilöön. Eri taidelajit ovat kehittyneet kulttuuriyhteydessä ilmaisemaan inhimillisen tajunnan aistillista eli esteettistä ulottuvuutta. Termi esteettinen tarkoittaa alkumerkityksessään ainoastaan aistien toimintatapaan liittyvää, aistillista. (Tuomikoski 1987, 84.)

#### 5.4.1 Aistihavainto

Ihmisen aistit toimivat yhtäaikaaisesti, ja hänen muistivarastossaan on kaikkien aistien tuottamia kokemuksia. Näköaistit painuvat mieleen muiden aistien tukemana. Myös kuulosisältöjen ymmärtäminen edellyttää tilan kokemista. Havainnoiksi nimitetään selkeitä tietoisuuteen tulleita aistielämyksiä. Vaikka aistihavainnot ovat aina sekä koko muistivaraston että yhtäaikaisesti toimivien useiden aistialueiden toiminnan tuotos, aistisisällöt koetaan silti erillisinä. (Tuomikoski 1987, 86.)

#### 5.4.2 Aistinkvaliteetti

Koemme maailmaa havaintoina, jotka koostuvat esineistä ja ilmiöistä ja niiden välisistä suhteista. Aivotoiminta konstruoi erillisistä impulsseista mielelliset kokemukset. Osan niistä voi kuvata sanojen avulla, osa vain koetaan. Olemme oppineet mieltämään aistisisältömme laatuina. Kun esimerkiksi katsotaan konkreettisesti jotain tuolia, nähdään että se on puinen tai pehmustettu, ja minkä värinen se on. Välitön aistihavainto välittää aina mielteen kohteen laadusta. Me havaitsemme, millainen juuri tuo havaintokohde on, miltä se näyttää, kuulostaa, tuntuu, maistuu ja tuoksuu. (Tuomikoski 1987, 87.)

Aistien välittämä havaintosisältö on aistinkvaliteetti. Aistillinen havainto on aina laadullinen. Muistissamme on lukuisia havaintokuvia tuolista ja niihin verrataan nyt havaitsemaamme. Vertailu kertoo, millainen tämä tässä on. Nykyihminen on valitettavasti mitä suurimmassa määrin kuuro ja sokea. Hän ei usko silmiään eikä korviaan. Nykyihminen ostaa sen, mikä on mainostettu hyvännäköiseksi ja muodinmukaiseksi. Hän kuuntelee päivän hittejä ja katsoo uusimmat elokuvat. Tällaista ihmistä on helppo manipuloida. Ihminen joka ei luota eikä syvenny aistihavaintoihinsa ja pohdi niiden kvaliteettia, on helppo johtaa mihin tahansa. Aistit välittävät tajuntaamme ulkoisen eri laatuina, ja

ihmisestä itsestään riippuu, miten voimakkaasti hän ne kokee.

Aistinkvaliteeteista tietoiset ihmiset ovat herkkiä. He havaitsevat syvästi ja ymmärtävät vähästäkin paljon. (Mts. 87).

### 5.5 Eideettis-esteettinen näkeminen

Taideteoksen ymmärretyksi tulemiseen vaikuttavat sekä teos että kokija, kumpikin omilla ehdoillaan. Jos teoksen informaatioarvo on vähäinen, se ei paljollakaan katselulla lisäännä. Jos teos taas on tajunnallisesti rikas, katselija kokee saavansa siitä kerta kerralta aina enemmän. Teoksesta löytyy aina jotain uutta.

Pikkulapsilla on usein kyky nähdä eideettisesti. He kykenevät visuaaliseen sensaatioon, sillä heitä ei liian suuri muistivarasto kahlitse. Lyhytaikaismuistin tuottama näkösisältö tuottaa eideetikoille suoraan muistijäljen, ja niinpä he kykenevät yksityiskohtaisen tarkasti selostamaan näköhavaintonsa.

Kehityksen mukana eideettinen kyky häviää valtaosalta ihmisiä, koska valikoiva muistitoimista syrjäyttää sen. Kyky aistimusvoimaiseen tajuamiseen ja aistisisältöjen tarkasteluun on taiteen ymmärtämisen tärkeä edellytys. (Tuomikoski 1987, 108–109.)

Tavallisimmin aikuinen poimii näkösisällöstä tutut elementit ja väittää jo nähneensä. Luultavammin hän on kuitenkin vain saanut ärsykevihjeen, jonka nojalla hän on ennustanut loput. Näin näkösisällöt käyvät yhä suppeammiksi ja supistuskierre jatkuu. Kun nähtävä aines jatkuvasti kapenee, kuva ympäristöstä köyhtyy, ja näin vähitellen todellisuuskuva surkastuu.

Taidekasvatuksen tärkein tehtävä visuaalisella alueella olisi estää näkökyvyn turhanaikainen näivettyminen. (Mts. 109.)

### 5.6 Puhuva esine – mykkä esine

Estetiikan tutkija Pauline Von Bonsdorffin (1995) tutkimuksen mukaan kaikki kulttuurin tuottamat esineet voidaan jakaa kahteen ryhmään: mykkiin ja

puhuviin. Jotkin esineet sisältävät enemmän sanomaa ja puhuttelevat katsojaa. Jotkin esineet taas pysyvät hiljaisina ja ne ohitetaan välinpitämättöminä. Käsite *esteettinen objekti* kuvaa ns. puhuvaa esinettä. Katsojan pitäisi erottaa esteettinen objekti ja muut havaittavat objektit toisistaan. On todennäköisempää tarkastella esteettisen intressin näkökulmasta esimerkiksi jonkun huippusuunnittelijan iltapukua kuin vanhaa mökkivaatetta

Joihinkin vaatteisiin panostetaan jo alun perin suurempaa esteettistä kunnianhimoa kuin toisiin. Se on osittain yhteydessä siihen, miten niihin myöhemmin suhtaudutaan, ja otetaanko ne vastaan puhuvina esineinä. Vaatteen puhuvuus riippuu myös katsojan mielentilasta ja asenteesta. (Koskennurmi-Sivonen 2003, 117). Hyvänä esimerkkinä ovat itsenäisyyspäivän juhlat, jolloin suomalaiset istuvat television ääressä omine esteettisine asennoitumisineen. Katsojat odottavat vaatteiden puhuvan, vaikka suurin osa niistä onkin enemmän vaikenevassa osassa. Jotkin vaatteet puhuvat taiteena ja joillakin ei ole mitään erityistä sanottavaa, vaikka ne toimivatkin hyvin vaatetehtävässään.

## 5.7 Koskettavuus – kosketettavuus

Visuaalisen taiteen kokemiseen kuuluu ensisijaisesti näkeminen, mikä saattaa herättää tunnemielikuvia. Tunnustelemisen ja koskettelemisen ei mielletä kuuluvan taidekokemuksiin. Esteettisen kokemuksen piiriin kuuluu vain kaksi aistia: näkö ja kuulo. Tämän ajatuksen mukaan taiteen tehtävä on koskettaa ihmistä tunnemielessä ilman fyysistä koskettelusuhdetta. Poikkeuksena ovat pyhät kuvat, mutta niitä kosketetaan uskonnollisista, ei esteettisestä syystä. Vaatteen mukavuus voi rajata sen esteettisen kokemuksen ulkopuolelle. Vaatteen ja materiaalin tunnun kauneus ja kiinnostavuus on tärkeää niin katsojalle kuin tekijällekin. (Koskennurmi-Sivonen 2003, 118).

## 6 POHDINTA

Tutkimusongelman asettelu oli haastavaa. Opinnäytetyön teon alkuvaiheessa tietoa oli paljon ja siitä oli rajattava joitain osia käsiteltäviksi. Tutkimusongelma on laaja, ja siinä haluttiin ottaa huomioon sekä taiteen että muodin näkökulmat aiheesta. Tutkimuksessa selvitettiin yleisellä tasolla siihen miten taide ja muoti mielletään, ja niiden taustalla vaikuttaviin asioihin.

Tässä tutkimuksessa lähtökohtana oli lähinnä selvittää ja pohtia taide- ja muotimaailmojen eroavaisuuksia ja yhteneväisyyksiä. Tarkastelun kohteena oli pääasiassa esteettinen ja psykologinen näkökulma. Jokainen ottaa vaikutteita ulkomaailmasta tiedostamatta. Muun muassa perhe, kaverit, koulu ja kulttuuri kasvattavat jokaista havaitsemaan ja arvostelemaan ympäristöä omalla tavallaan. Nämä vaikuttavat osaltaan siihen miten katsoja suhtautuu muotiin ja taiteeseen, ja minkälaisia mielleyhtymiä niistä saa.

Työssä käytettävä lähdekirjallisuus on tutkimukseen soveltuvaa.

Lähdemateriaalin luotettavuudesta kertoo osaltaan se, että ne ovat eri aihealueiden ammattilaisten kirjoittamia ja pääasiassa kirjalähteitä. Mukana on tasapuolisesti sekä taide- ja muotialan kirjallisuutta.

Toisenlaisilla tutkimusongelman rajauksilla voidaan saada syvällisempää tietoa aiheesta. Molemmat aiheet, niin taide kuin muotikin, ovat hyvin laajoja ja monipuolisia. Kumpaisestakin löytyisi paljon tutkimuskohteita. Suppeammalla aiheajauksella olisi voinut keskittyä esimerkiksi johonkin tiettyyn tyyliuuntaan tai aikakauteen, ja perehtyä siihen tarkemmin. Tässä tutkimuksessa oli haluttu ottaa kantaa yleisesti molemmista näkökulmista ja vertailla niitä keskenään.

Vaatteen muodiksi mieltäminen on aikailla kiinni sen hetken trendeistä ja valtaväestön mieltymyksistä. Omana aikanaan kaikki tyyliuunnat ovat olleet muotia, mutta myöhemmin niitä ei enää pidetä trendikkäinä. Muotia muuttaakin tehokkaimmin vain uusi muoti. Taidemaailmassa vallitsee samanlainen ”muotijaottelu”. Tiettyä aika esimerkiksi modernitaide on

pinnalla, mutta muutamaa vuotta myöhemmin taas jokin muu tyyllisuunta. Taidemaailmassa vaihtelu on vain hitaampaa kuin muotimaailmassa.

Tutkimuksessa selvisi myös, että vaatteen taiteeksi mieltämiseen vaikuttaa osaltaan sen arvokkuus ja harvinaisuus. Mitä kalliimpi luomus on, sen herkemmin se luokitellaan taiteeksi. Myös jos se on ainutkertainen, uniikki, niin arvostus nousee. Vaateketjujen tuotteita ei näin ollen ajatella taiteena, koska ne ovat massatuotantoa. Vuosien kuluttua asia voi kääntyä toisinpäin, esimerkiksi vintage- vaatteet ovat tällä hetkellä todella suuressa arvossa, vaikka omana aikanaan ne olivat arkisia ja kaikkien saatavilla.

Lopputulos on, että mielipiteitä on yhtä paljon kuin on katsojiakin. Jokaisella on oma näkemyksensä siitä, mikä on taidetta ja mikä muotia. Kumpikaan ei sulje toistaan pois. Taideharrastajan kriteerit muotoutuvat erilailla kuin henkilön, joka ei ole koskaan edes käynyt taidenäyttelyssä. Käsitykset siitä mikä mielletään taiteeksi, on silloin aivan erilaiset. Sama pätee myös muotimaailmassa. Henkilö, joka on kiinnostunut muodista ja vaatteista, näkee asiat eri kantilta kuin sellainen joka ei ole kiinnostunut aiheesta. Aiheeseen perehtynyt katsoja arvostelee kohdetta paljon syvällisemmin ja on kriittisempi. Usein kaunis mielletään helpommin taiteeksi, kuin teos joka ei miellytä esteettisesti katsojaa.

Tutkimuksesta voi olla apua vaatetus- ja taidealan opiskelijoille. Tutkimus auttaa ymmärtämään ja analysoimaan taidetta, vaatetta ja muotia ilman aikaisempaa perehtymistä aiheisiin. Lukija saa erilaisia ajatustapoja käsitellä ja mieltää taide- ja muotimaailmaa.



# LÄHTEET

- Barnard, M. 1996. Fashion as communication. London: Routledge.
- Cannon, A. 1998. The Cultural and Historical Contexts of Fashion. Consuming Fashion: Adorning the Transnational Body. Toim. Brydon, A. & Niessen, S. New York: Oxford.
- Constantino, M. 1997. Designers from haute couture to merchandising. London: BT Batsford Ltd.
- Haapala, A. & Pulliainen, U. 1998. Taide ja kauneus, johdatus estetiikkaan. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Heikkilä-Rastas, M. 2003. Muodin vai muodon vuoksi? Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kananen, J. 2008. Kvali: Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Koskennurmi-Sivonen, R. 2003. Vaate, muoti, taide ja käsityö. Vaatekirja. Toim. Koskennurmi-Sivonen, R. & Raunio, A-M. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lukkarinen, L. 2008. Kierrätysmateriaalien käyttö nykytekstiiliteollisuudessa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Nuutinen, T. 2008. Hollantilainen ja suomalainen muotikuluttajana. Modin 6, 10.
- Sirkka, A. 2002. Vaate taideobjektina. Lapin yliopisto. Viitattu 23.3.2010. <http://www.ulapland.fi/home/vies/ajankohtaista/kide>
- Tuomikoski, P. 1998. Taide ja ihminen. Helsinki: Hanki ja jää.